

МУЗЫКА МЕТАФАРЫ Ў ПАЭМЕ ЯКУБА КОЛАСА “СЫМОН-МУЗЫКА”

К. А. Казак

Гімназія № 1 (Барысаў)

Навук. кіраўн. – Ю. С. Паўлава, настаўнік беларускай мовы і літаратуры

Анотацыя. Артыкул прысвечаны аналізу метафары ў паэме Якуба Коласа “Сымон-музыка”. Вылучаны розныя віды метафар, вызначаны іх структурныя асаблівасці і ступень пашыранасці ў творы. Прааналізаваны моўны матэрыял паэмы, зроблена класіфікацыя метафары паводле часцінамоўнага выражэння.

Ключавыя словы: метафара; разнавіднасці метафар; лінгвістычная класіфікацыя метафар.

Якуб Колас – выдатны беларускі паэт і празаік. Цяжка пераацаніць значэнне яго творчасці для беларускай літаратуры. Творчасць Коласа – гэта багацце разнастайных па сваёй тэматыцы твораў, якія ўжо колькі гадоў прывабліваюць чытачоў па-мастацку створанымі вобразамі, сюжэтамі, характарамі.

Імя Якуба Коласа ўжо шмат гадоў з’яе на небасхіле беларускай літаратуры. Мастацкая вартасць яго паэм ацэньваецца не толькі беларускімі крытыкамі. Яго творы перакладаюцца на шматлікія мовы свету, што, безумоўна, можна лічыць сапраўдным творчым поспехам песняра.

Метафарычнасць бачання – галоўная прымета паэтычнага таленту, яна з’яўляецца адлюстраваннем эстэтычных поглядаў, светабачання і ідэйна-мастацкага вопыту майстра паэтычнага слова. Таму такое вялікае значэнне Колас надаваў метафары, якая з розных бакоў характарызуе канкрэтны прадмет.

Як жа нараджаецца метафара? Стварэнне метафары падобна музыцы, і ўздзейнічае на нас метафара гэтак жа, як музыка. Гэта самы выразны сродак адлюстравання індывідуальнага вобразна-паэтычнага малюнка свету [1, с. 3–5].

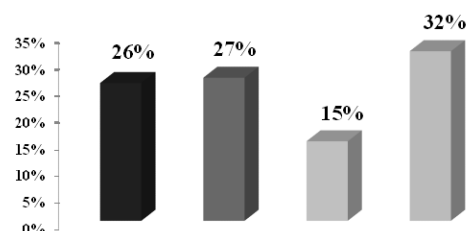
Метафары ў творчасці Якуба Коласа служаць выразным сродкам эмацыянальнага адлюстравання з’яў жыцця. Паэт карыстаўся імі, калі яны “прасіліся” ў радок, які павінен быў загаварыць. Метафары прыносяць у паэзію навізну погляду на навакольны свет, элемент нечаканасці і першаадкрыцця рэчаіснасці. Дзякуючы ім паэт малое з’явы і прадметы, надаючы ім пластычнасць і рухомасць, раскрываючы ў іх раней незаўважанае і адначасова даючы ім сваю ацэнку.

Як паказвае даследаванне матэрыял, метафара ў творчасці Якуба Коласа – адзін з самых актыўных стылістычных сродкаў. У паэме “Сымон-музыка” метафар больш за 1000. Такое багацце метафар сведчыць аб ступені развіцця мовы паэта, здольнасці перадаваць самыя патаемныя рухі думкі, складаныя пачуцці.

Пераважная большасць з усёй колькасці – **вербальныя (дзеяслоўныя)** метафары. З іх дапамогай ствараюцца цудоўныя жывыя малюнкi навакольнага свету. У паэме **вербальныя метафары** характарызуюць, як

Вербальныя метафары

- Слыхавыя
- Зрокавыя
- Асацыяцыі паводле маўлення
- Асацыяцыі руху, перамяшчэння

правіла, прыродныя з’явы і аб’екты. Напрыклад, можна выявіць рознага тыпу **асацыяцыі сярод вербальных метафар**, якія сустракаюцца ў паэме:

- слыхавыя – 26% (“лес смяяўся і рыдаў”, “загамоняць струны сэрца”);
- зрокавыя – 27% (“мрок жмурыць вочы з-пад карэння”, “лес чарнее”);
- асацыяцыі паводле маўлення – 15%; (“кажуць травак валаконцы”, “жыта з каласкамі гаманіць”);
- асацыяцыі руху, перамяшчэння – 32% (“беглі сцежкі між жытамі”, “выносіць сонца дзянёк новы”).

Асабліваю прадуктыўнасць у паэме маюць словазлучэнні тыпу **“дзеяслоў+назоўнік”**. Сустракаюцца дзеясловы, якія абазначаюць унутраны стан чалавека – *сэрца вые* (25%); псіхічны стан чалавека – *спявае душа* (25%); але самы вялікі пласт складаюць метафарычныя словазлучэнні, якія абазначаюць з’явы прыроды – *думае прастор* (50%).

У паэме шмат **метафарызаваных эпітэтаў, або ад’ектыўных метафар**, якія здзіўляюць, цікавяць, прывабліваюць чытача па-мастацку вытанчанай вобразнасцю. Сярод гэтых метафар мы вылучылі тыя, якія называюць колер (51%). Трэба адзначыць, што Коласу вельмі падабаецца з’яўленне колер. З ім у паэта звязана ўспрыманне роднага краю (“збожжы з’яўнае”, “з’яўная зямелька”, “з’яўны частакол”).

Ад’ектыўныя метафары, якія абазначаюць **унутраны стан чалавека**, у паэта вельмі ўдалыя, іх колькасць складае 17% ад усёй колькасці ад’ектыўных метафар. Даволі вялікую групу ад’ектыўных складаюць метафары, якія абазначаюць **з’явы прыроды**. Адухаўляючы іх, паэт часам заўсёды праяўляе дзівоснае багацце паэтычнай выдумкі. Колас быццам свядома пераносіць рысы адных прадметаў на другія, “адухаўляе” прыроду, надае ёй чалавечыя якасці і рысы, каб звярнуць увагу да новых сродкаў і спосабаў адлюстравання рэчаіснасці. У працэнтных суадносінах колькасць метафар, якія абазначаюць з’явы прыроды – **32%** (“зоры дрыгостня”, “дзень пануры”).

Субстантыўныя метафары таксама маюць сваё месца ў паэме “Сымон-музыка”. Гэта метафары, у якіх метафарызаваным кампанентам выступае назоўнік.

Метафарычныя словазлучэнні, якія складаюцца з двух назоўнікаў, ствараюць **генітыўную канструкцыю**, у якой метафарызуемае слова выступае ў форме роднага склона. Назіраючы за генітыўнымі канструкцыямі ў паэме “Сымон-музыка”, мы падзялілі іх на тэматычныя групы ў залежнасці ад метафарызуемага слова. Так, мы выдзелілі генітыўныя канструкцыі з назоўнікам “неба” – 17% (“неба сінь”); канструкцыі з назоўнікам “мора” – 4% (“мора хлеба”). Генітыўныя канструкцыі, якія абазначаюць унутраны стан чалавека – 34% (“ніці душы”, “струны сэрца”). У асобную групу генітыўных метафар мы выдзелілі з’явы прыроды – 20% (“сонца косы”, “спевы збожжжа”). Таксама заўважылі, што вялікі

пласт субстантыўных метафар складаюць метафары, у склад якіх уваходзіць слова “зямля” – 25% (“*твар зямлі*”).

Самую нязначную колькасць у паэме складаюць адвербіяльныя метафары, у якіх метафарызаваным кампанентам выступае прыслоўе – 7% (“*вецер набуркваў нясмела*”, “*вочкам бліснуў дурасліва*”).

Такім чынам, Якуб Колас карыстаўся разнастайнымі граматычнымі тыпамі метафар, якія ў працэнтных суадносінах выглядаюць так: вербальныя метафары – 41 %; ад’ектыўныя метафары – 30 %; субстантыўныя метафары – 22%; адвербіяльныя метафары – 7%. Як паказвае даследаванне матэрыялаў, метафара ў творчасці Якуба Коласа – адзін з самых актыўных стылістычных сродкаў. Гэты троп, які шырока выкарыстоўваецца паэтам, узбагачае яго мастацкі свет, дае магчымасць захапляцца, адчуваць настрой твора, яго персанажаў.

Літаратура

1. Колас, Я. Новая зямля. Сымон-музыка : паэмы / Я. Колас – Мінск : Маст. літ., 1986. – 447 с.